

נכרי ששבת

[א]

שמירת שבת אצל האבות או ספק ישראל

עד כל ימי הארץ זרע וקציר וקר וחם וקיץ וחרף ויום ולילה לא ישבתו. (בראשית ה, כב)

נכרי ששבת חייב מיתה

סנהדרין (נח, ב) ואמר ריש לקיש נכרי ששבת חייב מיתה שנאמר (בראשית ה) ויום ולילה לא ישבתו, ואמר מר אזהרה שלהן זו היא מיתתן. אמר רבינא אפילו שני בשבת. וליחשבה גבי שבע מצות, כי קא חשיב שב ואל תעשה קום עשה לא קא חשיב.

מסתמת הגמ' משמע שנכרי ששבת הורגים אותו, אבל עי' ברמב"ם (מלכים י, ט) וז"ל וכן עכו"ם ששבת אפילו ביום מימות החול, אם עשאהו לעצמו כמו שבת חייב מיתה, ואין צריך לומר אם עשה מועד לעצמו, כללו של דבר אין מניחין אותן לחדש דת ולעשות מצות לעצמן מדעתן, אלא או יהיה גר צדק ויקבל כל המצות, או יעמוד בתורתו ולא יוסיף ולא יגרע, ואם עסק בתורה, או שבת, או חדש דבר, מכין אותו ועונשין אותו, ומודיעין אותו שהוא חייב מיתה על זה אבל אינו נהרג. ועי' בכס"מ ובלח"מ.

חידוש דת או מנוחה בעלמא

מדברי הרמב"ם משמע שיסוד האיסור הוא שלא יוסיף על ז' מצוות ב"נ, ולפי"ז לכאורה דווקא אם שובת לשם "מצות שביתה", אבל אם שובת סתם, שלוקח יום חופש למנוחה בעלמא, ואינו עושה כלום, לא עבר על האיסור, כגון אלו שאינם נוצרים ואינם עובדים ביום ראשון.

אבל עי' ברש"י (שם) ד"ה אמר רבינא אפילו שני בשבת שכתב, **דלא תימא שביתה דקאמר ריש לקיש לשום חובה קאמר**, דלא לכוון לשבות כגון בשבת שהוא יום שביתה לישראל, או אחד בשבת ששוכתין בו הנוצרים, **אלא מנוחה בעלמא קא אסר להו**, שלא יבטלו ממלאכה ואפילו יום שאינו בר שביתה, שני בשבת יומא קמא דלאו יום בר שביתה נקט, והוא הדין דהוה מצי למינקט שלישי ורביעי. הרי לן להדיא שלפי רש"י נכרי חייב לעבוד, ואסור לו לנוח בלי קשר לדת.

לפי רש"י מיושב קושיית המהרש"א, דלמה נקט רבינא "אפילו שני בשבת", ולא נקט אפילו ראשון בשבת, אלא שאם שבת ביום ראשון כמו הנוצרים, פשיטא שחייב ששובת מחמת דת, אלא אפילו ביום שני שאין בו משום דת, אפילו הכי אסור.

שבת תלוי בכל אחד ואחד

בשו"ת רדב"ז (ח"א סי' עו) מחדש יסוד נפלא, דשבת נמסרה לכל אחד מישראל, שנאמר כי אות היא ביני וביניכם, וכמו שאות הברית הוא לכל אחד ואחד, כן השבת נמסר לכל אחד ואחד, וכיון שהשבת נמסר לכל אחד, **בכל מקום שהוא מונה ששה ימים ובסוף הששה עושה שבת**, שהוא זכר למעשה בראשית שנאמר כי ששת ימים עשה ה' וכו'. ע"ש שמוכח דבריו מהא דאמרינן שמי שמהלך במדבר ולא ידע מתי הוא שבת, מונה ו' ימים מיום שטעה ומקדש שביעי ומברך בו ברכת היום ומבדיל במוצאי שבת. ואעפ"י שאינו עושה בכל יום אלא כדי חייו, ה"מ מפני שהוא ספק שמא הוא שבת לכל בני אותו המחוז אשר הוא בו.

זה דבר נפלא ביותר, שהוא מפרש הגמ' שזה ששומר שבת כל ז' יום, הוא דין תורה, שקדושת שבת תלוי בכל אחד ואחד.

עוד הוכיח מהא דאמרינן עכו"ם ששבת חייב מיתה, ולא דוקא יום השבת אלא שקבע לו יום אחד לשבות בו, משמע שכל מי שעושה מלאכה ששה ושובת יום אחד "שובת" מקרי.

לילה ויום או יום ולילה

ועי' בספר פנים יפות (בפרשתינו) שמביא קושיית המהרש"א (הנ"ל) דהל"ל אפילו באחד בשבת, ותירץ על דרך הפלפול, דהנה הקשו המפורשים על מה שאחז"ל (יומא כח, ב) קיים אברהם אבינו כל התורה כולה, וכי איך שמר שבת שלא נצטווה עליו, וידחה לאו דיום ולילה לא ישבותו, שנצטווה עליו מימי נח. מכח קושיא זו רצה הפני"פ לחדש, כי קודם מ"ת היה הלילה נמשך אחר היום, עד שאמר הקב"ה מערב עד ערב תשבתו שבתכם (ויקרא כג, לב), וכן הוא אומר כאן יום ולילה לא ישבותו, היינו שלא ישבותו יום ואח"כ לילה, ואינו חייב מיתה אלא אם שבת עד סוף הלילה, אבל אם עשה מלאכה בסוף הלילה לא עבר על הלאו של יום ולילה לא ישבותו, אבל שמירת שבת של אברהם אבינו, היה כמו שיהיה אחר מתן תורה דהיינו שהיום הולך אחר הלילה. נמצא קיים שתיהן שעשה מלאכה בששי ביום, ועשה מלאכה במוצאי שבת, הרי שלא שבת יום ולילה.

וכן הוא לדורות בבני נח, אינם חייבים כששבת באחד בשבת, אלא א"כ שבת בלילה שלאחריו עד גמר הלילה, וכיון שעיקר החיוב הוא בגמר הלילה, והוא אצלינו שני בשבת, היינו דאמר ר"ה אפילו בשני בשבת, כוונתו באמת על יום אחד, אלא קמ"ל שעיקר החיוב הוא בלילה שלאחריו שהוא אצלינו שני בשבת.

והנה התוס' בסנהדרין (נט, א) ד"ה ליכא הקשו, בהא דאמרינן כל מצוה שנאמרה ולא נישנית, לישראל נאמרה ולא לבני נח, אע"ג דיום ולילה לא ישבותו נאמרה ולא נשנה, א"כ לישראל נאמר, ותירצו דאפ"ה מוכח דנאסרה לבני נח לדורות, שהרי ישראל נצטווה על השבת.

והק' הפנים יפות דלפמ"ש אין הכרח מזה, שהרי יכולין לעשות מלאכה בששי בשבת ומוצאי שבת, דאז לא חיללו שבת של ישראל, וגם לא עברו על יום ולילה לא ישבותו. ותי' הפני"פ דמוכח מירושלמי (שבת פ"ז ה"א) שיום הכיפורים יכול להיות ערב שבת, ואי אפשר לשבות לילה ויום כשחל יום הכפורים בע"ש, אלא ע"כ שלא ניתן לישראל.

אבל עי' בשו"ת הגרע"א (מהדו"ק בהשמטות לסי' קכא) שהשיג על ראיית הפני"פ, דא"כ עדיין יקשה לר"ל דס"ל חצי שיעור מותר מה"ת, (עי' במש"ל רפי"ח מה' שבת דדן אם לר"י במלאכת שבת ג"כ ח"ש מה"ת, אבל עכ"פ לר"ל בודאי מותר), א"כ אף ביו"כ ושבת סמוכים להדדי אפשר לקצור ביום השבת כחצי גרוגרות, ובלילה שלאחריו בליל יו"כ חצי גרוגרות, דלגבי כל אחד הוי ח"ש, דשבת ויה"כ אין מצטרפין כדאיתא במתני' דכריתות, ומצד אזהרה דיום ולילה לא ישבותו מצטרפים להקצירות לכגרוגרות, ולא שבתו יום ולילה שלאחריו מבלי עשות מלאכה בהם.

ספק ישראל לענין שמירת שבת ושאר מצוות

תנן (מכשירין פ"ב מ"ז) מצא בה תינוק מושלך, אם רוב עכו"ם עכו"ם, ואם רוב ישראל ישראל, מחצה למחצה ישראל, רבי יהודה אומר הולכין אחר רוב המשליכין. ועי' בפ"י הר"ש שהביא דברי התוספתא (שם) מצא בה תינוק מושלך מחצה למחצה מטילין עליו שני חומרים, פ' שני חומרים לענין איסורין, דמחמירין עליו כישראל דאסור בנבילות, ומחמירים עליו ככותי, כי היא דאמרינן בפרק ד' מיתות (נט, א) דעובד כוכבים העוסק בתורה וכו', א"נ אם קדש אשה ובא ישראל אחר וחזר וקדשה.

ועי' בשו"ת בנין ציון (סימן קכו) דמה דנקט בכלל החומרות גם שלא לעסוק בתורה, אף דזה הוי קולא לגבי ישראל, שמצוה לעסוק בתורה, י"ל הרי יכול לעסוק בז' מצוות דב"נ, דלימוד זה מותר גם לב"נ כדאמרינן בסנהדרין (נט, א).

[דרך אגב רואים שהבנין ציון סובר שבז' מצוות מותר אפילו לעסוק ולא בקריאה בעלמא].

ולא קשה ג"כ היאך יעשה לענין קריאת שמע, דאם ישראל הוא צריך לקרות ואם כותי הוא אסור לקרות, די"ל דלמ"ד בברכות (כא, א) ק"ש דרבנן אין קפידא כ"כ אם לא יקרא, ואעפ"כ שייך לומר מטילין עליו ב' חומרים כיון שלא עובר אמצוה דאורייתא. ואפילו למאי דקיימא לן ק"ש דאורייתא, ג"כ י"ל כיון דבענין פרשיות דק"ש הוא קבלת עול מלכות שמים ועול מצוות, ושלא לעבוד ע"ז, וכל זה שייך גם בב"נ שפיר יכול לקרות, דהרי במצות דידיה יכול לעסוק, ואפילו פרשת ויאמר כיון דכתיב בה ולא תתורו אחרי לבבכם וגו' שייך ג"כ גבי ב"נ לענין מצותיו.

אבל עי"ש שהקשה היאך יתנהג ב' חומרות לענין שבת, לפי מה דאמרינן בסנהדרין (נח, ב) עכו"ם ששבת חייב מיתה, וא"כ היאך יעשה, אם ישבות שמא ב"נ הוא ואסור לשבות, ואם לא ישבות שמא ישראל הוא וחייב לשבות.

ועי"ש שהביא קושיית המפרשים דאם האבות לא שמרו את התורה רק לחומרא ולא לקולא, היאך נהגו לענין שבת, אלא שתמה עליהם למה חקרו בענין זה במה שאינו לדינא, ולא בהך דמצא תנוק מושלך שיש נפקותא גם לדידן. והביא תירוצו של הפנים יפות (הנ"ל), דאזהרת יום ולילה לא ישבותו היא שלא יהיו שובתים יום ולילה שאחריו, כדכתיב יום ולילה, ולפ"ז אפשר שהאבות עשו מלאכה בע"ש ובמוצאי שבת. וכתב הבנין ציון שלפי"ז מצאנו פשר גם לתנוק מושלך ספק ישראל ספק בן נח, כה"ג שישבות בשבת, ויעשה מלאכה בע"ש ומוצ"ש, שהרי אצלינו לא יחולו שבת ויוה"כ סמוכים זה לזה.

אבל על עיקר היסוד של הפני"פ דבב"נ קודם מ"ת הלילה הולך אחר היום, כתב שלא נלענ"ד שהרי ילפינן דיום הולך אחר הלילה מברייתו של עולם, כדאמרינן בחולין (פג, א) ומהיכי תיתי שיהיה בב"נ שיעור אחר של חשבון היום, ואי משום דכתיב יום ולילה לא ישבותו ולא לילה ויום, הרי סדר הכתוב לכתוב כן להקדים יום משום שהוא עיקר טפי, כדכתיב תשבו יומם ולילה, והגית בו יומם ולילה, והרבה כן, ולא מצאנו בכל המקרא שהקדים לילה ליום רק בד' מקומות, ופחדת לילה ויומם (דברים כ"ח), להיות ענין פתוחות אל הבית הזה לילה ויום (מלכים ח), תרדנה עיני דמעא לילה ויומם (ירמי' יד), שלשת ימים לילה ויום (אסתר ו), ובכל שאר מקומות הרבים הקדים יומם ללילה, וגם באלה שהקדים לילה יש ליתן טעם, ולכן כיון שבכל המקרא הקדים יום ללילה אין ראיה ממה דכתיב יום ולילה לא ישבותו, דיחשבון זמן אחר בב"נ מבישראל.

ולגבי עיקר הקושיא תי' הבנין ציון עפ"י מה שיש לחקור בזה, שידוע דענין מלאכת שבת אינו כענין מלאכה לפי הוראת השם מלאכה, שהרי האומן שהוציא מחטו בבגדו בשבת לרה"ר נקרא עושה מלאכה בשבת, ומי שנושא משא כבדה ברשות היחיד אפילו כל היום כולו נקרא שובת בשבת, דכן נמסר למשה בסיני שרק מל"ט מלאכות שהיו במשכן צריך לשבות. א"כ כמו דאמרינן במס' חולין (ק, א) אר"י והלא מבני יעקב נאסר גיד הנשה, ועדיין בהמה טמאה מותרת להם, אמרו לו בסיני נאמר אלא שנכתב במקומו, היינו שאם היה נאמר לפני מ"ת לא היה נשתנה אחרי מ"ת, ה"נ לגבי גדר מלאכה, כיון דל"ט מלאכות לא נמסרו רק בסיני א"כ קודם סיני היה נקרא שביתה ממלאכה, לשבות מכל דבר טורח ויגיעה קצת, וזה הפירוש יום ולילה לא ישבותו שלא ישבתו לגמרי ממה שנקרא מלאכה כפי הלשון, דהיינו שיש בו טורח ויגיעה, וזה לא נשתנה משנתנה תורה לישראל, ולכן מי ששבת מכל ל"ט מלאכות ונשא משא כבדה ברשות היחיד לא עבר על יום ולילה לא ישבותו, וכן מי ששבת מכל יגיעה אף שהוציא תבלין כל שהו או מחט בבגדו לר"ה, הגם שלענין שבת נקרא עושה מלאכה, מכ"מ לא עבר על לאו דלא ישבותו.

שיעורים בב"נ

מה שנקט הגרע"א כדבר פשוט שאינו עובר אלא על שיעור שלם, אין זה פשוט כלל, שהרי הרמב"ם (מלכים ט, י) כתב שחייב על אבר מן החי, ועל בשר מן החי בכל שהוא, שלא ניתנו השיעורין אלא לישראל בלבד, ומותר הוא בדם מן החי. הרי לן להדיא שב"נ חייב אפילו על פחות שכשיעור, א"כ אם יעשה מלאכה אפילו פחות מכשיעור לא יעבור על "יום ולילה לא ישבותו".

ואולי סובר הגרע"א שהיות וכל האיסור הוא שאסור להם לחדש דת, היינו שאומרים להם או שתתגירו ותהיו מחויבים כישראל או תסתפקו במצוות שלכם, א"כ כדי שלא יעברו על האיסור הם צריכים לעשות משהו שאם הישראל היה עושה את זה היה נחשב ביטול שביתה, ורק אז לא נחשב שהנכרי מחכה את דת יהודים, אבל אם יעשה פחות מכשיעור אע"פ שבאיסורים של ב"נ אין שיעור, אבל עדיין נחשב שהוא שובת "שבת יהודי".

ועוד דלפי רש"י שכל האיסור הוא שחייב לעבוד, א"כ לכאורה אינו תלוי בגדר מלאכה שישראל חייב עליו בשבת, שהרי האיסור לא קשור כלל לשביתה שבת. א"כ לכאורה הוי דבר פשוט שאם עשה מלאכה שהיא פחות מכשיעור לא מקרי ששבת, שסוף כל סוף לא נח. ורק לפי הרמב"ם שהכוונה לשביתה הילכתית, יש לדון בגדר השיעור שחייב לעשות כדי שלא לעבור.

א"נ י"ל שהגרע"א מדבר בתוס' שדן שנאמר לישראל ולא לב"נ, א"כ בוודאי שתלוי בשיעור שישראל חייב בו ולא במה שב"נ חייב.

עוד תירוצים על השאלה איך שמרו האבות שבת

ולפי"ז יש לנו לדון עוד תירוצים ליישב עיקר הקושיא, שלפי הרמב"ם היו יכולים לעשות פחות מכשיעור, שעל הצד שהם יהודים לא עברו על מלאכת שבת, משום שלא עשו כשיעור, ועל הצד שהם ב"נ לא עברו על "לא ישבותו",

משום שאין שיעורים לב"נ, ואפילו ע"י עשיית מלאכה שהיא פחות מכשיעור, נחשב שלא שבת.

ח"ש מטעם חזי לאיטרופי

אבל לכאורה זה אינו אלא לר"ל דח"ש מותר מה"ת, אבל לר"י שח"ש אסור מה"ת א"כ לא ירוויח בזה שיעשה רק ח"ש, שאפילו מדיני ישראל חילל שבת.

וע' מנ"ח (מצוה לב מוסך שבת אות ו) דלא מיבעי לפי השיטות שאין איסור של חצי שיעור במלאכת שבת, בוודאי ניהא שאע"פ שח"ש אסור מה"ת אבל לא במלאכת שבת, ולכן לא עבר מצד דיני ישראל. אבל אפילו אם נאמר דגם במלאכת שבת חצי שיעור אסור מן התורה, אבל הרי כל הסיבה הוא משום דחזי לאצטרופי, א"כ כאן שאינו עושה המלאכה אלא כדי שלא "לשבות", אז אין חשש שימשיך ויגמור "השיעור". ולכאורה דבריו קשים עד למאוד, דבפשטות אין יסוד איסור ח"ש מטעם גזירה, אלא כלשון הגמ' (יומא עד, א) **כיון דחזי לאיצטרופי אכילה היא**. היינו מזה שאם השלים לשיעור שלם חייב, אז זה ראייה שאפילו החצי הראשון יש בו משום איסור, א"כ פשוט שאפילו אם אין "חשש" שימשיך אין כאן היתר.

ויש אחרונים (הגר"י ענגיל בספרו לקח טוב סי' ח) שנקטו שבאמת ח"ש שאסור מה"ת אינו אלא כמו גזירה מה"ת, ועי"ש שהיות ואיסור ח"ש הוי משום גזירה, וגם איסור זג וחרצן לנזיר הוי משום גזירה, ולכן מותר לנזיר לאכול ח"ש של זג וחרצן, דאין גוזרין גזירה לגזירה. וגם זה פלא שאף שבדרבנן מצינו שלא גזרו גזירה לגזירה, היינו משום דדרשינן ושמרתם את משמרת, ולא משמרת למשמרת, אבל מהכ"ת שגם ב"גזירה" דאורייתא הדין כך.

ואפילו אם נאמר שאין כאן אלא "גזירה" אבל מהיכ"ת שנאמר שהיכא שאין החשש שאין איסור. ולכאורה תלוי האם דרשינן טעמא דקרא, ויש בזה דיון גדול האם קי"ל כר"ש שדורש טעמא דקרא. והאמת היא שלפי הבנת הכס"מ הרמב"ם פסק כר"ש. וז"ל הכס"מ (איסורי ביאה יב, א) וי"ל שרבינו פסק בהא כר"ש מדאמרינן בפ"ג דקידושין (סח), (ב) נכרית דולדה כמותה מנ"ל אר"י משום רשב"י אמר קרא כי יסיר את בנך מאחרי וכו', ההוא בז' עממים כתיב שאר אומות מנ"ל, אמר קרא כי יסיר לרבות כל המסירים, הניחא לר"ש דדריש טעמיה דקרא אלא לרבנן מאי טעמייהו וכו'. ומדחזינן דסתמא דגמרא כר"ש אלמא הלכתא כוותיה. וכיון דדרשינן טעמא דקרא אית לן למימר דלא אסרה תורה להתחתן משום כי יסיר אלא בגיותן דבני הסרה נינהו, אבל בגירותן דלאו בני הסרה נינהו לא ... וכן אמרו בפ"ב דע"ז בנותיהם דאורייתא נינהו דכתיב לא תתחתן בהם וכבר נדחקו התוספות ליישב זה ורבינו תפס עיקר כפשט הסוגיא.

מלאכה או טורח

ולפי רש"י י"ל שאינו תלוי כלל בגדרי "מלאכה" שישאל חייב עליו, דאם כל החיוב הוא שחייב לנוח, א"כ י"ל שאינו תלוי במה שנחשב מלאכה אלא במובן הפשוט של מילת מלאכה דהיינו עמל וטורח, וא"כ אם "ילך לעבודה" אע"פ שלא יעשה שום "מלאכה" לא יעבור באיסור של לא ישבותו, שהרי לא שבת ולא נח, אלא טרח ועמל כרגיל. אבל מדיני ישראל עדיין שמר שבת, הואיל ולא עשה שום מלאכה.

עוד תי' על קושיית הבנין ציון

ועי"ע במנ"ח שתי' על עיקר קושיית הבנין ציון, איך האסופי ישמור שבת, שלפי הר"מ שגדר האיסור שאין לו לחדש "דת", אז היות ואין כוונת האסופי בשביתתו לחדש דת, אלא שחושש דילמא יהודי הוא וחייב, אין איסור כלל. אבל כבר הבאנו דברי הר"ש למס' מכשירין (שם) שמביא תוספתא שנותנין עליו חומרות של ישראל וחומרות של עכו"ם, ומפרש חומרות של גוי שאסור לו ללמוד תורה, ואם כדברי המנ"ח, אין בעיא בלימוד התורה, שגם בלימוד התורה כתב הר"מ שהאיסור הוא משום חידוש דת, וכאן שעושה משום ספק אין בו משום חידוש "דת".

אבל עי' היטב בפירוש המשנה להר"מ שם, שלא הביא דברי התוספתא אלא כתב מחצה על מחצה ישראל, לענין

הנזקים שאם שורו הזיק משלם חצי נזק כישראל, אבל לשאר הדברים הרי הוא ספק בכל שלשת האופנים ודנין בו להחמיר, ההורגו אינו נהרג, ואם קדש אשה הרי היא אשת איש וצריכה גט מספק, ואם בא עליה פסלה לכהונה. ולא יהיה כישראל לכל דבר להקל ולהחמיר עד שיטבול לשם גרות. ולא כתב נ"מ לגבי תלמוד תורה.

אלא שיש להעיר על עיקר דברי הר"מ שכל יסוד האיסור הוא משום חידוש דת, דא"כ למה רק בשבת ותלמוד תורה, הרי עכו"ם שמקיימים שאר מצוות כ"מצווה ועושה", ג"כ יש בו משום "מחדש דת". ומאידך גיסא אם לומד תורה או שומר שבת רק כדי לקבל שכר, למה שיהיה אסור לו כמו שמותר לו בשאר מצוות, לשיטת הר"מ.

גוי שעושה מצוה כדי לקבל שכר

דהנה כתב הרמב"ם (מלכים י, י) וז"ל **בן נח שרצה לעשות מצוה משאר מצוות התורה כדי לקבל שכר, אין מונעין אותו לעשותה כהלכתה**, ואם הביא עולה מקבלין ממנו, נתן צדקה מקבלין ממנו, ויראה לי שנותנין אותה לעניי ישראל, הואיל והוא ניזון מישראל ומצוה עליהם להחיותו, אבל העכו"ם שנתן צדקה מקבלין ממנו ונותנין אותה לעניי עכו"ם. וכתב הרדב"ז דמ"מ במצוות שצריכין קדושה וטהרה כגון תפילין ס"ת ומזוזה אני חוכך להחמיר שלא יניחו אותם לעשותן. בפשטות מבואר בדבריו שגוי שעושה מצוה מקבל שכר כמי שאינו מצווה ועושה.

וכן מבואר בדבריו בפירוש המשניות (תרומות ג, ט) שבא להסביר למה גוי שתרם תרומתו תרומה, וז"ל אף על פי שאין הגוים חייבין במצות, אם קיימו מהם משהו מקבלים עליהן מקצת שכר. וזה מן הכללים אצלינו. והואיל ומקבלים עליהם שכר, מעשיהם בהם קיימים כמו שאתה רואה.

וכן מבואר במש"כ (מילה ג, ו – ז) לענין מילה וז"ל עכו"ם שצריך לחתך ערלתו מפני מכה או מפני שחין שנולד בו היה אסור לישראל לחתוך לו אותה שהעכו"ם אין מעלים אותם מידי מיתה ולא מורדין אותן אליה, אף על פי שנעשית מצוה ברפואה זו שהרי לא נתכוון למצוה, **לפיכך אם נתכוון העכו"ם למילה מותר לישראל למול אותו**.

אמנם בשו"ת אגרות משה (יו"ד ב, ז) לא מוכן לקבל שגוי מקבל זכר על מצוות ודוחה הראיה ממילה וכתב שמיירי שרוצה להתגייר. אמנם בשו"ת הרמב"ם (פאר הדור סי' ס) מבואר שלא כדבריו שלהדיא מקשר בין ההיתר למול גויים לזה שמקבלים שכר עיש"ה.

וע"ש בחידושי הרמב"ן (קידושין לא, א) אבל מי שעושה מצוות התורה כתקנן, אף על פי שלא נצטוה הוא בהם כגון נשים וגוים מקבלים עליהם שכר שכל דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום.

ביאור נפלא של המהרש"א בעיקר האיסור

בעיקר האיסור של נכרי ששבת, עי' במהרש"א (חידושי אגדות מסכת שבת י, ב) דבר נחמד. דאמרינן התם אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה, מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה ואני מבקש ליתנה לישראל לך והודיעם, ומפרש מהרש"א דהיינו מתנה טובה שניתן למנוחה, דמלאכת ו' ימים הוא מכלל קללות אדה"ר דכתיב בעצבון תאכלנה וגו', בזעת אפיך תאכל וגו', וע"כ **בן נח אסור בו דאמרינן בפרק ד' מיתות בן נח ששבת חייב כו'**, והיינו בבית גנזי כמו קודם שחטא אדם שהיה לו מנוחה בכל הימים. ב"נ אסור לשבות מצד הקללה של ובזעת אפיך תאכל לחם, ולישראל ניתן מתנה, שבשבת הוא בבחינת אדה"ר קודם לחטא, ולכן מותר לו לשבות בשבת.

[ב]

גר שמל ולא טבל לענין שבת

גר שמל ולא טבל כאילו לא מל

בשנת תר"ח היה גר בירושלים שמל ולא הספיק לטבול עד שקידש עליו את השבת, וכששמע הרב אשר לעמיל על זה צוה עליו לחלל שבת, שנכרי ששבת חייב מיתה, וגר שמל ולא טבל כאילו לא מל, א"כ הוי גוי גמור. ויהי ביום המחרת כאשר נשמע הדבר בעיה"ק, צווחו עליו חכמי ספרד וחכמי אשכנזים על דבר חדש הלזו, אשר לא נשמע מעולם, אחרי שכבר קבל עליו כל המצוות בשעת מילה, וכבר נימול ועומד ומצפה בכל יום לטבול לכשיתרפא, שיהיה מותר לו לחלל, וכש"כ שיהיה עליו חיובא ומצוה לחלל ש"ק. והמה זוכרים כמה גרים שנימולו פעה"ק ת"ו, ולא נשמע כזאת, ומנין לי לחדש דבר אשר לא שערום הראשונים.

אז שלח ר' לעמעל מכתב לבעל הבנין ציון, לדעת היאות עבדי או לא. וכתב לו כל הסיפור, ושהוא השיב להם שאע"פ שמן הראוי היה לו להתייעץ בזה עם חכמי ורבני עיה"ק טרם נעשה המעשה, אמנם מחמת כי כבר היה אחר תפלת המנחה לעת ערב, ובין כך יצא ש"ק, ובעיני היה הדבר פשוט שאין כאן איסור כלל, ומכש"כ דלית ביה דררא איסור דאורייתא, ובדרבנן עבדינן עובדא ואח"כ שואלין, וכש"כ שלענ"ד אין כאן איסור לא דאורייתא לא דרבנן, כ"א מצוה בחילולו ש"ק. והטעם כנ"ל דכיון דקיי"ל כחכמים וכו' יוחנן יבמות (מו) דאינו גר עד שימול ויטבול, וכמ"ש הרמב"ם (פי"ד מהל' איסורי ביאה) ובטוש"ע יו"ד (סי' רסח) וכיון דקיי"ל כרשב"ל (סנהדרין נח, ב) גוי ששבת חייב מיתה דכתיב יום ולילה לא ישבותו, ולרבינא אפילו בשני בשבת, וכן פסק הרמב"ם ז"ל (פרק י מהל' מלכים דין ט) והרי כ"ז שלא טבל אינו גר ועדיין הוא ב"נ כאשר מבואר, א"כ במאי נפקע ממנו מצות יום ולילה לא ישבותו שנצטוו עליו.

נכנס לברית ע"י המילה

הבנין ציון השיב לו שאע"פ שמן הסברא הוא צודק, אבל בדק בבתי דין והמנהג הוא שגר שמל ולא טבל ששומר שבת. ומסביר הבנין ציון שאחרי שנכנס לברית ע"י המילה, כבר נבדל משאר ב"נ, ולכן אין עליו איסור לשמור שבת.

במרה נצטוו על השבת אע"פ שלא טבלו עדיין

עוד כתב דבשבת (פז, ב) אמרינן דעל שבת נצטוו ישראל במרה, וכן מוכח מהכתובים שכבר קיימו ישראל שבת קודם שבאו להר סיני, שהרי הספור של המן שעליו נאמר עד אנה מאנתם היה קודם סיני, וכיון דטבילה לא היה עד סיני ע"כ קיימו ישראל שבת כשמלו ולא טבלו, אף שב"נ מוזהר על יום ולילה לא ישבותו, וע"כ צ"ל או שגזיה"כ היה שלענין שבת יצאו מכלל ב"נ, ונילף משם כמו דהוי גמרינן גם לענין פסח אי ליכא מיעוט, או כאשר כתבנו שע"י שנכנסו לברית מילה נכנסו ג"כ לברית שבת, ועכ"פ איכא למילף מישראל קודם מ"ת שגר שמל ולא טבל מותר לקיים שבת.

דבריו מחודשים שאפילו אם נאמר שנצטוו על השבת, אין להוכיח מכאן לכל גר שמל ולא טבל, שהם נצטוו אבל מאן יימר שבגלל שמלו ולא טבלו.

שוב ראיתי בשם שו"ת חלקת יואב (מהד"ת סי' ח) שהשיג על הבנין ציון, דאטו נאמר שמשום דבמצרים נצטוו על הפסח אע"פ שלא טבלו, שגם לדורות גר שמל ולא טבל חייב בקרבן פסח. וזה קושיא עצומה.

מל ולא טבל לענין יי"נ

הרדב"ז (חלק ג סימן תעט) נשאל על גר שמל וחלה ושהה ימים ולא טבל, ונגע ביין אם אסרו, וכן אם מזמנין עליו או מצטרף לעשרה, ואם קדש אשה אי חיישינן לקדושיה אם הוא עדיין בלתי ישראל או ישראל לכל דבריו.

הרדב"ז ענה לו שלענין יי"נ לא נאסר היין, ואפילו למ"ד גר תושב אוסר את היין, אבל גר שמל ולא טבל עדיף, שכבר קיבל עליו מצוות, עי"ש. אבל לענין להצטרף לכל דבר שבקדושה, ולענין אי חיישינן לקידושיה, הדבר ברור שאינו כישאל לשום דבר, דקיי"ל מל ולא טבל כאלו לא מל. **אלא שיצא מכלל עכו"ם, שמצוה להחיותו, ואין מגעו ביין טמא, ולכלל ישראל לא בא עד שיטבול, ודברים ברורים הם.**

ולפי"ז יש לדון אולי מותר לו לשמור שבת הואיל ויצא מכלל עכו"ם. אבל אולי אין כוונתו שע"י המילה יצא ממשי מכלל עכו"ם מדאורייתא, רק שלגבי יי"נ הואיל וקיבל עליו מצוות אין מגעו אוסר היין, וצ"ע.

ועי"ע בחידושי הרשב"א למסכת יבמות (עא, א) שכתב וז"ל אלא לאתויי גר שמל ולא טבל וקסבר אינו גר עד שימול ויטבול. קשיא לי א"כ היינו גוי ואע"פ שמל הרי הוא כערל דהו"ל כערבי מהול, וליתא דשאני הכא דמילתו לשם יהדות, ואע"פ שלא נגמר גירותו מ"מ **כבר התחיל ונכנס קצת בדת יהודית, שאינו צריך אלא טבילה.**

ועי' בתוס' למסכת עבודה זרה (סד, ב) ד"ה אין שכתב בשם רבינו יהודה, מעשה היה בגר אחד שמל ולא טבל טבילה כראוי ועמד בבית ישראל ימים רבים ונגע ביינו, והתירו רבינו יצחק בשתיה כפירושו דגר תושב מגעו מותר בשתיה, כל שכן זה שמל וקבל עליו מצות.